

Programowanie niskopoziomowe
Instrukcja do ćwiczeń laboratoryjnych.
Architektura AVR
2019.8.9

Spis treści

Obsługa środowiska Atmel Studio	1
Rejestry	2
Kodowanie instrukcji	2
Instrukcje arytmetyczne i transferu danych	3
Instrukcje arytmetyczne a rejestr statusu	3
Skoki bezwarunkowe	5
Skoki warunkowe	7
Podprogramy	9
Makra	12
GPIO	12
Tablice stałych	14
Liczniki	15
Przerwania	18
Appendix 1. Zestaw uruchomieniowy	21
Appendix 2. Wgrywanie programu mikrokontrolera	22

1. Obsługa środowiska Atmel Studio

1. Uruchomić Atmel Studio
2. Wybrać "New Project"
3. Wybrać "Assembler" (Zwrócić uwagę na Name i Location) i przejść do następnego okna.
4. Wybrać mikrokontroler "Atinny2313" i przejść do następnego okna
5. Ustawić symulator jako narzędzie debugowania:
 - Menu\Project\..Properties..
 - Zakładka Tool\Selected Debugger\Programmer\Simulator
 - Save
6. Zamknąć zakładkę "Properties" a w zakładce z plikiem *.asm wstawić zamiast aktualnej zawartości poniższy kod (poprawić formatowanie)

```
LDI R16, 5
```

```
Loop: NOP
```

```
    NOP
```

```
    NOP
```

```
    DEC R16
```

```
    RJMP Loop
```

7. Skompilować program (F7) a następnie sprawdzić czy wynik kompilacji jest poprawny (Okienko "Output")
8. Przejść w tryb debugowania i krokować program (F10, skrót do krokowania wymusza wcześniejsze przejście w tryb debugowania)
9. W trakcie krokowania zapoznać się pobieżnie z zawartością okna Processor.
10. Wyjść z trybu debugowania (najprościej ponownie kompilując program, F7)
11. Wrócić do trybu debugowania a następnie ustawić breakepointa na ostatniej instrukcji (Podwójne kliknięcie na szarym pasku po lewej stronie instrukcji).
12. Wyzwalać symulację bez krokowania (F5) obserwując działanie symulatora i zawartość okna "Processor"

2. Rejestry

Każdy mikrokontroler AVR posiada min. 16 8-bitowych rejestrów roboczych (R0-R15). Służą one jako miejsce przechowywania danych wejściowych oraz wyników wykonania niektórych instrukcji. Przykład instrukcji wykonującej operację $R0 = R0 + R1$ pokazano poniżej.

ADD R0,R1

3. Kodowanie instrukcji

Instrukcje programu przechowywane są w pamięci programu mikrokontrolera. Pojedyncza komórka pamięci programu ma rozmiar 16 bitów. Większość instrukcji mieści w pojedynczej komórce pamięci.

Kod programu

```
ldi    R18, 0xFF
ldi    R19, 0x01
eor     R18, R19
out     PORTD, R18
```

Zawartość pamięci kodu odpowiadająca powyższemu programowi

Adres	Kod instrukcji
0x0000	0xef2f
0x0001	0xe031
0x0002	0x2723
0x0003	0xbb22

Poniżej pokazano sposób zakodowania instrukcji ADD (tzw. opkod). Sześć najstarszych bitów zawiera kod instrukcji (000011) czyli decyduje o tym jaka instrukcja ma być wykonana. Pozostałe bity (r i d) decydują o tym na jakich rejestrach instrukcja ma wykonać operację (numery rejestrów). Należy zwrócić uwagę, że w przypadku przykładowej instrukcji, na oba argumenty instrukcji (Rd i Rr) przeznaczono po pięć bitów co pozwala zaadresować wszystkie 31 rejestrów roboczych.

Operation: Syntax: Operands:
 $Rd \leftarrow Rr$ ADD Rd,Rr $0 \leq d \leq 31, 0 \leq r \leq 31$

0000	11rd	dddd	rrrr
------	------	------	------

MSB

LSB

Przykładowo, słowo odpowiadające instrukcji „ADD R0,R31” wygląda następująco :

„0000 1110 0000 1111”.

Listę instrukcji mikrokontrolerów AVR można znaleźć w „Atmel-0856-AVR-Instruction-Set-Manual.pdf”

4. Instrukcje arytmetyczne i transferu danych

Instrukcje mikrokontrolerów AVR można podzielić na kilka grup. Są to między innymi instrukcje arytmetyczne (przykład powyżej) oraz transferu danych.

Transfer danych może zachodzić pomiędzy rejestrami roboczymi (np. MOV R0, R1; R0←R1).

Może to być również wpisanie stałej do rejestru. Poniżej pokazano sposób zakodowania instrukcji LDI (Load immediate), która zapisuje ośmiobitową stałą do określonego rejestru roboczego. Należy zwrócić uwagę, że numer rejestru roboczego zapisany jest na 4-rech a nie 5-ciu bitach. Pozwala to zaadresować tylko 16 rejestrów. W przypadku instrukcji LDI są to rejestry R16-R31.

Przykład instrukcji LDI która zapisuje do wybranego rejestru liczbę 17: LDI R30, \$17. (Stałe liczbowe muszą być poprzedzone znakiem \$)

Operation: Syntax: Operands:

$Rd \leftarrow K$ LDI Rd,K $16 \leq d \leq 31, 0 \leq K \leq 255$

1110	KKKK	dddd	KKKK
------	------	------	------

Ćwiczenie 1. Poniżej pokazano przykład programu, który dodaje do siebie dwie liczby, przy czym wynik dodawania zapisywany jest w rejestrze R20.

LDI R20, 14

LDI R21, 17

ADD R20, R21

- Przekrokováć powyższy program używając środowiska AtmelStudio. Podczas krokowania obserwować zawartość rejestrów
- Zmodyfikować powyższy program tak aby wynik operacji znalazł się w rejestrze R0. Program powinien zawierać jedną i tylko jedną operację dodawania wyglądającą w następujący sposób: ADD R0,R1. (Uwaga na ograniczenie instrukcji LDI)

5. Instrukcje arytmetyczne a rejestr statusu

Oprócz rejestrów roboczych mikrokontrolery AVR posiadają także rejestr statusu (SREG).

Zawiera on osiem flag. Jeden z nich służy do globalnego blokowania/odblokowywania przerwań. Pozostałe siedem z nich odzwierciedla pewne cechy wyniku ostatnio wykonanej operacji arytmetycznej lub logicznej.

Flaga Z

Jedną z flag w SREG jest flaga Z. Jest ona ustawiana/kasowana, gdy wyniki operacji arytmetycznej lub logicznej było zero/nie zero.

Ćwiczenie 2. Napisać i przekrokováć program, który zapisze do rejestru R0 liczbę 3 a następnie 3-krotnie odejmie od niej liczbę jeden. Zaobserwować stan flagi Z po każdej instrukcji odejmowania. (Nie należy używać instrukcji do dekrementacji. Należy skorzystać z dodatkowego rejestru do przetrzymania liczby 1.)

Flaga C

Wynik dodawania dwóch liczb ośmiobitowych może przekroczyć pojemność rejestru roboczego (czyli pojemność zmiennej 8-bitowej, tzw. przepełnienie). W efekcie w rejestrze przeznaczenia pozostaje wartość, która jest resztą z dzielenia przez 256 (modulo 2^8).

Ćwiczenie 3. Zmodyfikować jeden z poprzednich tak aby dodał do siebie liczby 100 i 200 \$. Sprawdzić czy wynik operacji jest resztą z dzielenia przez 256.

Istnieje możliwość zarejestrowania faktu przepełnienia. Służy do tego flaga C z rejestru statusu. Można powiedzieć, że flaga C wraz z rejestrze przeznaczenia ostatnio wykonanej instrukcji arytmetycznej/logicznej tworzą jeden rejestr 9-bitowy. 9 bitów wystarczy do zapisania wyniku z dodawania dowolnych dwóch liczb 8-bitowych. Innymi słowami flaga C w przypadku dodawania sygnalizuje fakt przeniesienia.

Ćwiczenie 4. Sprawdzić czy program z poprzedniego ćwiczenia powoduje zapalenie flagi. Dodać na koniec programu sekwencję instrukcji, która spowoduje zgaszenie flagi C.

Flaga C może być modyfikowana przez instrukcję, ale może też stanowić jej argument.

Ćwiczenie 5. Napisać program, który doda do siebie liczby 100 i 200 znajdujące się w rejestrach odpowiednio w R20 i R21, w taki sposób, że osiem młodszych bitów wyniku znajdzie się w rejestrze R20 a najstarszy dziewiąty bit wyniku znajdzie się w rejestrze R21 (jako LSB). (Uwaga: Sprawdzić, w której instrukcji dodawania flaga C jest argumentem operacji. Ograniczyć się do instrukcji przesyłania danych i dodawania.)

LDI R20,100

LDI R21,200

ADC R20,R21

LDI R21,0

ADC R21,R21

Ćwiczenie 6. Wykorzystując instrukcje z poprzednich programów napisać program, który poprawnie doda dwie liczby 16-bitowe, 300 i 400. Pierwsza z liczb powinna być zapisana w rejestrach R20 (młodsza część) i R21 (starsza część). Druga w rejestrach R22 i R23. Wynik powinien znaleźć się w rejestrach R20 (młodsza część) i R21 (starsza część). (Podpowiedź: przypomnieć sobie dodawanie w słupkach)

Flaga C wykorzystywana jest również w operacji odejmowania. Jest ona ustawiana w przypadku gdy od mniejszej liczby odejmowana jest większa albo kasowana przeciwnym razie. Innymi słowami flaga C w przypadku odejmowania sygnalizuje fakt pożyczki.

Ćwiczenie 7. Znaleźć a następnie sprawdzić działanie instrukcji odejmowania w wersji modyfikującej flagę C.

6. Skoki bezwarunkowe

Wykonanie instrukcji w doczasowych programach następowało zawsze w kolejności w jakiej występowały one w programie. Istnieje grupa instrukcji które pozwalają na zmianę wspomnianej kolejności. Są to instrukcję skoku. Instrukcje te operują na rejestrze zwanym PC (ang. Program Counter). Zadaniem rejestru jest wskazywać na komórkę pamięci programu z której ma być pobrana następna instrukcja do wykonania. W przypadku większości instrukcji rejestr PC jest po prostu inkrementowany (lub zwiększany o 2 lub 3 w zależności od rozmiaru instrukcji). W przypadku instrukcji skoku rejestr PC jest modyfikowany w sposób, który pozwala na „skok” programu do określonego miejsca w programie.

Poniżej pokazano fragment specyfikację przykładowej instrukcji skoku (RJMP). Jest to instrukcja skoku względnego. Jak widać do licznika programu jest dodawana 12-bitowa liczba określona w argumencie instrukcji (k). Liczba ta jest interpretowana jako liczba ze znakiem (U2) czyli może ona przyjmować wartości ujemne. Pozwala to wykonywać skoki nie tylko do instrukcji znajdujących się za instrukcją skoku, ale również przed nią. To z kolei pozwala na wykonywanie pętli znanych z języków wysokiego poziomu.

Operation: Syntax: Operands:
 $PC \leftarrow PC + k + 1$ RJMP $k - 2K \leq k < 2K$

1100	kkkk	kkkk	kkkk
------	------	------	------

Poniżej pokazano przykład programu zawierającego instrukcję RJMP. W celu zwiększenia przejrzystości wykorzystano w niej instrukcję NOP (nic nie rób). (Należy zapamiętać, że opcod tej instrukcji jest równy 0x0000.) Można również założyć, że instrukcje znajdują się w pamięci kodu począwszy od adresu zerowego.

NOP

NOP

RJMP 0

NOP

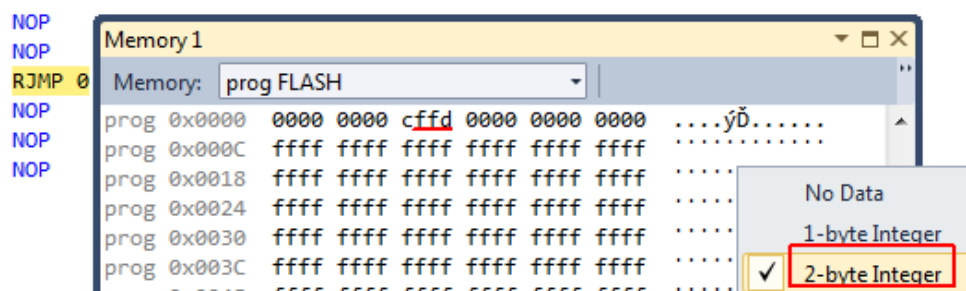
NOP

NOP

Ćwiczenie 8. Przekrokować powyższy program – sprawdzić do którego adresu skacze instrukcja RJMP. Następnie zwiększać argument instrukcji RJMP 1 obserwując jak wpływa to na działanie programu.

Jak widać liczba wpisywana jako argument instrukcji RJMP określa adres w pamięci kodu do którego nastąpi skok.

Ćwiczenie 9. Powtórzyć czynności z programu jednocześnie notując dla każdej wartości argumentu od 0 do 4, jaki był opcod instrukcji RJMP wygenerowanej przez kompilator. W tym celu po wejściu w tryb debugowania należy w oknie kodu ustawić wyświetlanie w tryb 2 bajtowy.

Jak można zauważyć część opkodu reprezentująca adres skoku („ffd”, 3 najmłodsze nibble) różni się od argumentu instrukcji skoku („0”). Argument instrukcji skoku oznacza bezwzględny adres, do którego ma nastąpić skok (liczby większe od zera) natomiast wspomniana część opkodu określa przesunięcie względem aktualnego stanu rejestru Program Counter. Przesunięcie jest zapisane w kodzie U2 i w przypadku instrukcji RJMP może przyjmować wartości o $-2k$ do $2k+1$ ($k=1024$). Konwersji między dwoma notacjami dokonuje kompilator.

Ćwiczenie 10. Napisać program, który zapisze w rejestrze R20 liczbę 5 a następnie będzie od niej w nieskończoność odejmował liczbę 1.

Podawanie adresu skoku w przypadku nietrywialnych programów jest niepraktyczne. Zamiast tego można wykorzystać tzw. etykiety. Pozwalają one na nadanie nazwy określone miejscu w programie w celu odwołania się do niej w instrukcji. Przykład wykorzystania etykiety pokazano poniżej. (Uwaga: Etykieta jest instrukcją kompilatora a nie mikroprocesora. Kompilator zamienia etykiety na odpowiednie liczby-adresy)

NOP

Loop: NOP

RJMP Loop

NOP

NOP

Ćwiczenie 11. W poprzednim ćwiczeniu użyć etykiety zamiast adresu skoku.

7. Skoki warunkowe

Instrukcja RJMP jest skokiem bezwarunkowy tzn. że skok jest wykonywany zawsze gdy instrukcja jest wykonywana. Nie pozwala to na tworzenie np. pętli o skończonej liczbie iteracji.

Mikrokontrolery AVR posiadają dwa zestawy instrukcji skoków warunkowych. Jedna z nich składa się z instrukcji, w których wykonanie skoku zależy od stanu rejestru statusu (SREG). Są to instrukcje zależne od jednego określonego bitu (np. BRCS, Branch if Carry Set) lub od więcej niż jednego bitu (np. BRBS, Branch if Status Flag Set, czyli skocz, jeżeli jakikolwiek bit z SREG ustawiony). Podobnie jak w przypadku instrukcji RJMP, skoki BRxx są skokami, w których argumentem jest wartość przesunięcia względem aktualnego stanu licznika programu (PC). Należy zwrócić uwagę, że w przypadku skoków warunkowych BRxx zakres tego przesunięcia jest znacznie mniejszy i wynosi -64..+63.

Ćwiczenie 12. Zmodyfikować program z poprzedniego ćwiczenia tak aby wykonywał pętlę do momentu osiągnięcia przez rejestr R20 wartości 0.

Uwaga: należy skorzystać z faktu, że instrukcja DEC modyfikuje SREG

Ćwiczenie 13.

- a) W celu usprawnienia debugowania wstawić program z poprzedniego ćwiczenia do pętli nieskończonej.
- b) Zmierzyć liczbę cykli potrzebną na wykonanie kodu zawartego w pętli nieskończonej, tj. :
 - przekrokováć program do instrukcji inicjalizacji licznika pętli
 - skasować „cycle counter”
 - przekrokováć program do pierwszej instrukcji po pętli wewnętrznej
 - odczytać licznik cykli
- c) Na podstawie kodu programu oraz specyfikacji instrukcji podać wzór na liczbę cykli potrzebną na wykonanie kodu zawartego w pętli nieskończonej, np. $Cycles = (R20 * 12) + 1$. Wzór zapisać w kodzie programu po komentarzu. Zwrócić uwagę na to ile ile cykli jest potrzebnych na wykonanie instrukcji BRxx ?
- d) Zmodyfikować program tak aby wzór wyglądał nast.: $Cycles = (R20 * 5)$. Użyć instrukcji nop. Sprawdzić dla licznika równego 10. Zamiast krokováania przez 10 pętli użyć breakpointa.
- e) Zmodyfikować poprzedni program tak aby wzór wyglądał następująco: $Cycles = (R20 * 5) + 5$

Ćwiczenie 14. Napisać program, w którym będzie jedna i tylko jedna instrukcja NOP i który wykona tę instrukcję 500 razy. Użyć zagnieżdżonych pętli warunkowych.

Ćwiczenie 15. Napisać program, którego pojedyncze wykonanie będzie trwać 10 000 cykli. Użyć zagnieżdżania pętli. Ograniczyć liczbę NOP-ów do minimum.

Ćwiczenie 16. Ile milisekund zajmie wykonanie powyższego programu? Zmodyfikować częstotliwość symulatora procesora na 8 MHz (W okienku z rejestrami procesora wpisać odpowiednią wartość w pole „Frequency”). Zmodyfikować powyższy program tak aby jego wykonanie zajęło jedną milisekundę.

Ćwiczenie 17. Rozbudować poprzedni program tak aby generował opóźnienie dane wzorem: $R22 * 1ms$, czyli określone przez zawartość rejestru R22. Użyć dodatkowego zagnieżdżenia. Dopuszcza się błąd opóźnienia nie większy niż 1%.

Ćwiczenie 18. Zrealizować funkcjonalność poprzedniego programu, ale z podwójnym zagnieżdżeniem.

- Zmniejszyć zagnieżdżenie używając licznika 16-bitowego zrealizowanego z dwóch rejestrów.
- Licznik powinien służyć do realizacji opóźnienia 1 ms (dopuszcza się 8001 taktów).
- Licznik powinien być inkrementowany, czyli warunkiem wyjścia z pętli powinno być przepełnienie starszego bajta licznika
- Do inkrementacji licznika należy skorzystać z odpowiednich instrukcji dodawania oraz bitu przeniesienia (C) (patrz ćwiczenia 6 i 7).
- Do przeliczeń użyć kalkulatora w widoku programisty
- Liczby w formacie heksadecymalnym zapisuje się z prefiksem „\$” (np. \$F4)

Ćwiczenie 19. Zmodyfikować poprzedni program tak aby wykorzystywał instrukcję odejmowania pracującą na liczbach 16-bitowych (parach rejestrów)

8. Podprogramy

Podprogramy w języku Assembler funkcjonalnością odpowiadają funkcjom w językach wyższych poziomów. Poniższy przykład ilustruje użycie podprogramów.

Podstawową wersją instrukcji wywołania jest CALL. Opkod takiej instrukcji zawiera bezwzględny adres procedury obsługi przerwania. Niektóre wersje mikrokontrolerów nie posiadają tej instrukcji a zamiast niej mają instrukcję RCALL. Tak jest w przypadku mikrokontrolera używanego na zajęciach. W odróżnieniu od CALL opkod RCALL zawiera zamiast adresu skoku wartość przesunięcia względem obecnego stanu licznika programu (PC). Analogicznie do instrukcji skoku bezwarunkowego (RJMP).

Różnica między zwykłą instrukcją skoku (RJMP) a instrukcją wywołaniem podprogramu (RCALL) polega na tym, że ta ostatnia oprócz modyfikacji licznika programu zapamiętuje również adres powrotu czyli adres następnej instrukcji (w poniższym przykładzie jest to RJMP). Adres ten jest używany przez instrukcję powrotu z podprogramu (RET). RET powoduje powrót z podprogramu wpisując zapamiętany przez CALL adres powrotu do licznika programu (PC).

MainLoop:

RCALL DelayNCycles ;

RJMP MainLoop

DelayNCycles::zwykła etykieta

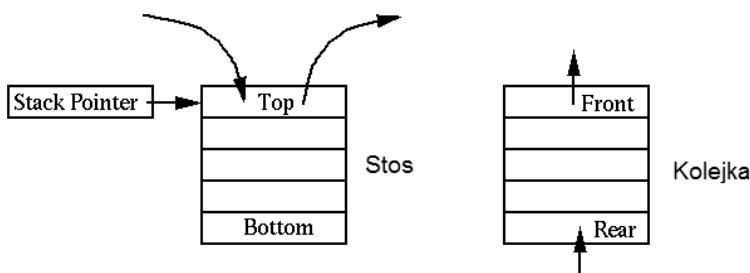
NOP

NOP

NOP

RET ;powrót do miejsca wywołania

Jak już wspomniano wywołanie oraz powrót z podprogramów wiąże się odpowiedni z zapamiętaniem oraz odczytem adresu. Operacje te wykonywane są z użyciem struktury danych nazywanej stosem. W odróżnieniu od kolejki, w której pierwszy element, który wchodzi jest pierwszym elementem który wychodzi (first in first out, FIFO) w stosie jako pierwszy wychodzi element który był odłożony jako ostatni (last in first out, LIFO). Zaletą stosowania stosu do zapamiętywania adresów powrotu podprogramów jest widoczna w momencie, kiedy istnieje potrzeba użycia wywołań zagnieżdżonych, czyli np. jeżeli w podprogramie znajduje się wywołanie innego podprogramu. Użycie stosu zapewnia powrót do miejsca ostatniego wywołania podprogramu.

W mikrokontrolerach AVR podobnie jak w większości mikrokontrolerów stos znajduje się w pamięci danych oraz „rośnie w górę” od adresów starszych do młodszych. Aktualny adres wierzchołka stosu (top)

przechowywany jest w rejestrze nazywanym wskaźnikiem stosu (SP, ang. Stack Pointer). Ponieważ szerokość słowa pamięci danych wynosi jeden bajt a do zapamiętania adresu potrzebne są dwa bajty dlatego RCALL zmniejsza wskaźnik stosu o dwa a RET zwiększa wskaźnik stosu o dwa. Stos umieszczany jest zwykle na końcu pamięci (najstarsze adresy) danych. Po resecie mikrokontrolera AVR wskaźnik stosu ustawiony jest na ostatni bajt pamięci danych.

Ćwiczenie 20. Skompilować i uruchomić program z przykładu.

- a) Przekrótować program bez wchodzenia do podprogramu (F10) oraz z wejściem do podprogramu (F11). Zwrócić uwagę na działanie wskaźnika stosu (SP). Najlepiej ustawić format wyświetlania na dziesiętny.
- b) Obliczyć czas potrzebny na wywołanie i wykonanie podprogramu a następnie zweryfikować wartość przy pomocy symulatora.

Ćwiczenie 21. Dodać pojedyncze zagnieżdżenie (dowolny podprogram). Zaobserwować, jak pracuje wskaźnik stosu. Zaobserwować zawartość stosu (Okienko „Memory”, pamięć „data IRAM”, koniec pamięci). Sprawdzić czy adresy odkładane na stos zgadzają się z adresami powrotów.

Ćwiczenie 22. Wstawić pętlę opóźniająca z programu z ćwiczenia 19 do podprogramu „DelayInMs” a następnie doprowadzić program do poprawnego działania. Uwaga: Inicjalizacja licznika pętli opóźniającej powinna znaleźć się przed wywołaniem podprogramu.

Ćwiczenie 23. Z podprogramu „DelayInMs” wydzielić podprogram DelayOneMs a następnie doprowadzić program do poprawnego działania.

W nietrywialnych programach istnieje od kilku do nawet kilkudziesięciu poziomów zagnieżdżeń, a poszczególne podprogramy korzystają z więcej niż dwóch rejestrów. W takich programach nie ma możliwości, aby każdy podprogram mógł posiadać na wyłączność jakąś grupę rejestrów. Z drugiej strony podprogramy nie mogą pracować na jednej wspólnej grupie rejestrów (patrz ćwiczenie poniżej).

Ćwiczenie 24. W programie z ćwiczenia 23 ograniczyć do dwóch ilość rejestrów używanych przez podprogramy „DelayInMs” oraz „DelayOneMs”. Sprawdzić działanie programu.

Jak widać podprogram wywoływany (DelayOneMs) modyfikuje zawartość zmiennej podprogramu wywołującego (DelayInMs, licznik pętli) czyli innymi słowy gubi jego stan. Ochronę stanu podprogramu wywołującego można zapewnić używając pamięci danych mikrokontrolera.

Ćwiczenie 25. Doprowadzić program z ćwiczenia 24 do poprawnego działania bez zwiększania liczby używanych rejestrów. W tym celu w podprogramie wywoływanym (DelayOneMs) zapewnić ochronę odpowiedniego rejestru używając instrukcji lds i sts oraz komórki pamięci danych o adresie 0x60. Obserwować zawartość komórki 0x60 podczas korkowania podprogramu „DelayInMs”.

Rozwiązanie z ćwiczenia nie jest do końca bezpieczne, ponieważ zapewnia ochronę tylko jednego konkretnego rejestru. W tym przypadku możemy sobie na to pozwolić, ponieważ wiemy, jak działa program wywołujący (wiadomo jakiego rejestru używa DelayInMs). Zwykle nie jest z góry wiadomo jakich rejestrów będzie używać program wywołujący (lub programy wywołujące w przypadku wielokrotnego zagnieżdżenia). Z tego powodu każdy podprogram powinien zapewnić ochronę każdego rejestru, który modyfikuje.

Ćwiczenie 26. Zapewnić pełną ochronę rejestrów w podprogramie „DelayOneMs” używając komórek pamięci danych o adresach 0x60 i 0x61.

Implementacja ochrony rejestrów z użyciem określonych na stałe komórek pamięci wymaga uzgodnienia wspomnianych adresów między wszystkimi podprogramami, które mogą być potencjalnie użyte. Należy zauważyć, że pomijając trywialne przypadki nie można z góry określić jakie podprogramy oraz w jakiej kolejności zostaną użyte w danym programie. Najprostszym rozwiązaniem (w sensie idei) było by przydzielenie każdemu podprogramowi określonych komórek pamięci danych. Było by to rozwiązanie skomplikowane w implementacji oraz mało efektywne. Załóżmy, że mamy do dyspozycji 24 podprogramy od „A” do „Z”. Jest mało prawdopodobne, że wszystkie będą aktywne jednocześnie, tj. że A wywoła B, B wywoła C, Y wywoła Z a co za tym idzie, że będziemy korzystać z całej pamięci zarezerwowanej dla ochrony rejestrów.

Rozwiązaniem powyższej kwestii, które zapewnia jednocześnie uproszczenie implementacji jak i zwiększenie efektywności (wykorzystania pamięci) jest wykorzystanie stosu (zwykle tego samego, którego używają instrukcje do wywołania i powrotu z podprogramów).

Ćwiczenie 27a. Zapewnić pełną ochronę rejestrów w podprogramie „DelayOneMs” używając stosu. W tym celu znaleźć i zastosować instrukcje do wkładania i zdejmowania ze stosu rejestrów. (Uwaga na kolejność użycia instrukcji).

Podobnie, jak przedstawione wcześniej rozwiązanie, ochrona rejestrów z użyciem stosu wymaga użycia pamięci danych. Zasadnicza różnica polega na tym, że ilość wykorzystanej pamięci zależy od głównie od maksymalnej liczby jednocześnie aktywnych podprogramów (maksymalna liczba zagnieżdżeń). Jest ona zwykle znacznie mniejsza niż liczba wszystkich podprogramów użytych w programie. Ponadto użycie stosu zwalnia nas z konieczności alokacji określonych komórek pamięci dla określonego podprogramu. W przypadku użycia stosu alokacja ta przebiega de facto automatycznie.

Ćwiczenie 27b.

W podprogramie „DelayInMs”:

- zapewnić pełną ochronę rejestrów używając stosu.
- zmodyfikować kod tak aby przekazywanie liczby milisekund do podprogramu odbywało się z użyciem rejestrów R16 (część młodsza), R17 (część starsza).

9. Makra

Makro jest listą instrukcji, które są wstawiane przez kompilator w miejscu wywołania. Początek i koniec makra definiuje się dyrektywami *.MACRO* oraz *.ENDMACRO*. Makro posiada nazwę oraz przyjmować do 10 argumentów. Kolejne argumenty, oddzielone przecinkami, podaje się przy wywołaniu makra, natomiast w deklaracji makra odnosi się do nich kolejno @0 – @9. Przykłady makra które zamienia wartości między rejestrami pokazano poniżej.

Definicja:

```
.MACRO XCHANGE
push @0
push @1
pop @0
pop @1
.ENDMACRO
```

Użycie:

```
XCHANGE R0,R1
```

Ćwiczenie. Napisać makro *LOAD_CONST*, które będzie zapisywać do podanych rejestrów stałą liczbową. Np. *LOAD_CONST R16, R17, 1234*. Wystarczy jeśli makro będzie działać na rejestrach R16 i wyższych. Do wodrębniania starszego i młodszego z liczby użyć funkcji „low” i „high” assemblera (np. *low(1234)*).

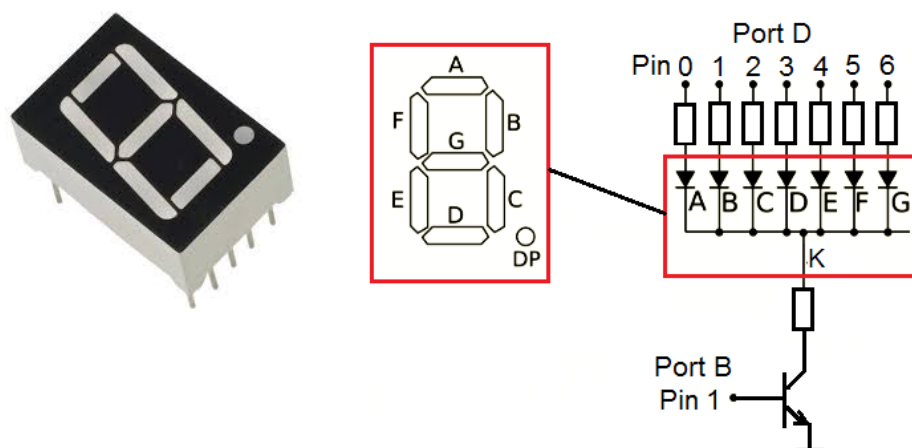
Ćwiczenie. Użyć stworzonego makra w programie z ćwiczenia 27b (ładowanie wartości początkowych liczników pętli).

10. GPIO

Podobnie jak inne mikrokontrolery, mikrokontrolery AVR posiadają porty. W przypadku rodziny AVR są to porty 8-bitowe. Praca z danym portem odbywa się za pośrednictwem grupy rejestrów. Podstawowe z nich to rejestr do ustawiania kierunku pinów (0-wejście), rejestr służący do ustawiania stanu pinów oraz rejestr służący do odczytu stanu pinów. Do ustawiania stanu całych rejestrów służą instrukcje *OUT* i *IN*. Jako jeden z argumentów wspomnianych instrukcji należy podać adres rejestru. Jest to dosyć niewygodne dlatego zamiast adresów można użyć etykiet: *DDRx* – rejestr kierunku, *PORTx* – rejestr ustawiania stanu pinu, *PINx* – rejestr odczytu stanu pinu, „x” nazwa portu (A, B, itd)

Ćwiczenie 28. Napisać program, który będzie na przemian cyklicznie ustawiał 0 i 1 na pinach 1-4 portu B. Nie zapomnieć o ustawieniu kierunku odpowiednich pinów. Wynik działania programu sprawdzić na symulatorze.

Ćwiczenie 29. Na rysunku pokazano sposób podłączenia jednej z cyfr wyświetlacza podłączonego do zestawu uruchomieniowego. Napisać program, który będzie na przemian co 250 ms wyświetlał „0” i „1”. Sposób wgrywania programu do mikrokontrolera podano w Appendixie B.

Ćwiczenie 30a. Zmodyfikować program z poprzedniego ćwiczenia, tak żeby cyklicznie wyświetlał „0” po kolei na wszystkich cyfrach zaczynając od najmłodszej (w każdym momencie powinna świecić się tylko jedna cyfra). Sposób podłączenia poszczególnych cyfr wyświetlacza do pinów portu B podano poniżej. Poszczególne segmenty wszystkich cyfr wyświetlacza są podłączone do portu D tak jak na powyższym rysunku.

Cyfra-Pin

0-4

1-3

2-2

3-1

Ćwiczenie 30b. Używając dyrektywy `.equ` nadać etykiety portom B i D (`PORTB` – `Digits_P`, `PORTD` – `Segments_P`)

Ćwiczenie 31. W programie z poprzedniego ćwiczenia zmodyfikować podprogram „`DelayInMs`” tak aby można było generować opóźnienia większe niż 256 ms. W tym celu zaimplementować licznik pętli podobnie jak w podprogramie „`DelayOneMs`”. Ponadto dodać ochronę rejestrów. Sprawdzić działanie dla przełączania cyfr co sekundę.

Ćwiczenie 32. Dobrać opóźnienie tak aby częstotliwość odświeżania CAŁEGO wyświetlacza wynosiła 50 Hz

Ćwiczenie 33. Zmodyfikować program z poprzedniego ćwiczenia tak aby na wyświetlaczu wyświetlało się „0123”.

Ćwiczenie 34. Zmodyfikować program z poprzedniego ćwiczenia tak aby stan cyfr (kod siedmiosegmentowy) był przechowywany w rejestrach R2 do R5 (R2 – najmłodsza cyfra). Rejestry należy zainicjalizować przed pętlą główną.

Ćwiczenie 35. Używając dyrektywy „`def`” nadać nazwy rejestrów z poprzedniego ćwiczenia nazwy „`Digit_0`”,... „`Digit_3`” a następnie posłużyć się nimi w kodzie. Informacje na temat dyrektyw assemblera można znaleźć w dokumentacji assemblera AVR (link na stronie przedmiotu).

11. Tablice stałych

Pamięć kodu może przechowywać oprócz instrukcji programu dowolne liczby w tym min. tablice liczb (stałych). Definiuje się je przy użyciu dyrektyw „.db (deklaracja bajtu) lub .dw” (deklaracja słowa) . Poniżej pokazano przykład deklaracji tablicy,

Code memory		
Addr	Data	
0	00 24	clr R0 ; dummy instruction
1	03 94	inc R0 ; dummy instruction
2	03 e0	ldi R16, Table ; table adres, R16=3
3	00 01	
4	02 03	

Table:	!!! Address of „Table” label equals 3
.db 0,1,2,3	

Do odczytu danych z pamięci kodu służy instrukcja "LPM Rd,Z", która ładuje do określonego rejestru bajt o adresie znajdującym się w rejestrze Z. Rejestr Z jest 16-bitowym rejestrem składającym się z rejestrów R31 i R30 (r31:r30 - MSB:LSB). Rejestr Z adresuje pojedyncze bajty a nie słowa. Czyli, np. w celu odczytania starszego bajtów instrukcji „inc” powyższego programu do rejestru Z należało by wpisać wartość 2 zamiast 1. Etykiet (np. „Table” w przykładowym programie) są adresowane tak jak instrukcje, czyli słowami 16-bitowymi. Z tego powodu po lub w trakcie inicjalizacji rejestru Z adresem etykiety początku tablicy stałych („Table”) należy wartość adresu pomnożyć przez dwa. Można do tego użyć dyrektywy preprocesora („<<”). Ilustruje to poniższy przykład. Użyto w nim również funkcji assemblera „Low” i „High” służących do wyodrębniania odpowiednio młodszej i starszej części słowa 16-bitowego.

```
// Program odczytuje 4 bajty z tablicy stałych zdefiniowanej w pamięci kodu do rejestrów R20..R23
```

```
ldi R30, Low(Table<<1) // inicjalizacja rejestru Z
ldi R31, High(Table<<1)

lpm R20, Z // odczyt pierwszej stałej z tablicy Table
```

```
adiw R30:R31,1 // inkrementacja Z
lpm R21, Z // odczyt drugiej stałej
```

```
adiw R30:R31,1 // inkrementacja Z
lpm R22, Z // odczyt trzeciej stałej
```

```
adiw R30:R31,1 // inkrementacja Z
lpm R23, Z // odczyt czwartej stałej
```

```
nop
```

```
Table: .db 0x57, 0x58, 0x59, 0x5A // UWAGA: liczba bajtów zadeklarowanych w
// pamięci kodu musi być parzysta
```

Ćwiczenie 36. Przekrokować poniższy kod. Obserwować zawartość odpowiednich rejestrów. Znaleźć w pamięci kodu stałe zdefiniowane w tablicy.

Ćwiczenie 37. Napisać i sprawdzić podprogram, który będzie konwertował przy pomocy tablicy stałych liczby od 0-9 na ich wartość podniesioną do kwadratu. Wartość powinna być przekazywana do i z podprogramu za pomocą rejestru R16.

Ćwiczenie 38. Zmodyfikować podprogram z poprzedniego ćwiczenia tak aby zamieniał liczby 0-9 na ich kod siedmiosegmentowy. Program powinien nazywać się „DigitTo7segCode”. Program powinien zapewniać ochronę rejestrów.

Ćwiczenie 39. Zmodyfikować program z ćwiczenia 35 tak aby w zmiennych „Digit_X” zamiast kodu siedmiosegmentowego znajdowały się liczby (cyfry), które mają być wyświetlane. (czyli np. jeżeli na wyświetlaczu ma się wyświetlać „9753”, to w zmiennych powinny być liczby 3,5,7,9). Do przekodowywania liczb na kod siedmiosegmentowy użyć podprogramu „DigitTo7segCode”. Przeprowadzić 3 testy: „3210”, „7654”, „9876”

Ćwiczenie 39b. Pętla główna składa się z czterech grup instrukcji odpowiadających odświeżeniu poszczególnych cyfr wyświetlacza. Zastąpić każdą grupę wywołaniem makra, którego argument stanowi numer wyświetlacza.

```
MainLoop:
    SET_DIGIT 0
    SET_DIGIT 1
    SET_DIGIT 2
    SET_DIGIT 3
    RJMP MainLoop
```

12. Liczniki

Ćwiczenie 40. Dodać do pętli głównej fragment kodu, który w każdej iteracji będzie zwiększał o jeden zawartość rejestru odpowiadającego najmłodszej cyfrze wyświetlacza. W momencie osiągnięcia wartości dziesięć rejestr powinien być resetowany (0,1,...,9,0,1,...9). Należy użyć nast. instrukcji: inc, ldi, cp, brne, clr oraz pamiętać, że skoki mogą być wykonywane także do przodu. Testy przeprowadzić dla częstotliwości odświeżania wyświetlacza (nie cyfry) równej 1 Hz.

Ćwiczenie 41. Zmodyfikować program z poprzedniego tak aby realizował licznik dekadowy, gdzie poszczególne dekady to rejestry odpowiadające cyfrom wyświetlacza. Innymi słowy cyfra 0 powinna się inkrementować (modulo 10) w każdej iteracji pętli głównej. Cyfra 1 powinna się inkrementować w momencie przejścia cyfry 0 z 9 na 0 itd. Do implementacji opisanej funkcjonalności powinien wystarczyć zbiór instrukcji podany w poprzednim ćwiczeniu. Nie ma potrzeby stosować pętli zagnieżdżonych. W celu przetestowania wszystkich cyfr należy użyć różnych częstotliwości odświeżania wyświetlacza (max. 100 Hz).

Licznik dekadowy niezbyt efektywnie wykorzystuje pamięć. Do przechowywania liczby 9999 (maksymalna liczba możliwa do wyświetlenia na wyświetlaczu) wystarczy 14 bitów, czyli w praktyce 2 rejestry ośmiobitowe.

Ćwiczenie 42. Napisać podprogram „Divide”, który będzie dzielił przez siebie dwie liczby 16-bitowe i zwracał wartość całkowitą (quotient) oraz resztę z dzielenia (remainder). Czyli 1200/500 powinno zwrócić quotient=2 i remainder=200. Zapewnić ochronę rejestrów. Użyć poniższego algorytmu i definicji.

```
Quotient=0
while (Divident>Divider) { // for ">" use cp and cpc instructions
Divident = Divident - Divider;
Quotient++; // use adiw instruction
}
Remainder= Divident
```

```
-----
;*** Divide ***
; X/Y -> Qotient,Reminder
; Input/Output: R16-19, Internal R24-25

; inputs
.def XL=R16 ; dividend
.def XH=R17

.def YL=R18 ; divider
.def YH=R19

; outputs

.def RL=R16 ; remainder
.def RH=R17

.def QL=R18 ; quotient
.def QH=R19

; internal
.def QCtrl=R24
.def QCtrH=R25
```

Ćwiczenie 43. Napisać podprogram „NumberToDigits”, który zamieni jedną liczbę 0-9999 na cztery liczby odpowiadające jej cyfrom (np. 1357 -> 1,3,5,7). Należy użyć podprogramu „Divide”. Użyć poniższego algorytmu i definicji.

Algorytm:

1. Podziel liczbę wejściową przez 1000 w celu wyliczenia najstarszej cyfry (tysiące)
2. Podziel resztę z poprzedniego dzielenia przez 100 (setki)
3. Podziel resztę z poprzedniego dzielenia przez 10 (dziesiątki)
4. Reszta z poprzedniego dzielenia to jedności

```
*** NumberToDigits ***  
;input : Number: R16-17  
;output: Digits: R16-19  
;internals: X_R,Y_R,Q_R,R_R - see _Divider
```

```
; internals
```

```
.def Dig0=R22 ; Digits temps  
.def Dig1=R23 ;  
.def Dig2=R24 ;  
.def Dig3=R25 ;
```

Ćwiczenie 44.

1. Zamienić licznik dekadowy na licznik binarny 16-bitowym (dwa rejestry).

```
.def PulseEdgeCtrl=R0  
.def PulseEdgeCtrlH=R1
```

2. W każdej iteracji pętli głównej licznik powinien być inkrementowany modulo 1000 ((Ctr++)%1000).
3. Po każdej inkrementacji licznika aktualizować wartość wyświetlacza (Digit_0..3) zawartością licznika przy użyciu podprogramu NumberToDigits.

W celu przetestowania wszystkich cyfr należy użyć różnych częstotliwości odświeżania wyświetlacza (max. 100 Hz).

13. Przerwania

Podobnie jak większość mikrokontrolerów mikrokontrolery AVR wyposażone są w mechanizm przerwań. W momencie wystąpienia sygnału przerwania (reset mikrokontrolera, zmiana stanu pina, przepełnienie licznika, itd.) procesor wykonuje skok do określonego miejsca w kodzie o określonym adresie, nazywanego też wektorem przerwań. W mikrokontrolerach AVR wektory przerwań przyporządkowane są na stałe do źródeł przerwań. Poniżej pokazano fragment tablicy z wektorami przerwań mikrokontrolera ATtiny2313A. Jak widać wektory umieszczone są jeden za drugim a co za tym idzie wektor zajmuje jedno słowo pamięci kodu czyli miejsce na jedną instrukcję. Z tego powodu w praktyce pod adresami przerwań nie umieszcza się procedur obsługi przerwań (Interrupt Rservice Routines, ISR) ale skoki do wspomnianych procedur (listing poniżej).

Vector No.	Program Address	Label	Interrupt Source
1	0x0000	RESET	External Pin, Power-on Reset, Brown-out Reset, and Watchdog Reset
2	0x0001	INT0	External Interrupt Request 0
3	0x0002	INT1	External Interrupt Request 1
4	0x0003	TIMER1 CAPT	Timer/Counter1 Capture Event
5	0x0004	TIMER1 COMPA	Timer/Counter1 Compare Match A
6	0x0005	TIMER1 OVF	Timer/Counter1 Overflow
7	0x0006	TIMER0 OVF	Timer/Counter0 Overflow

```
0x0000    rjmp RESET          ; Skok Reset
. . .
0x0005    rjmp TIM1_OVF_ISR    ; Timer1 Overflow
0x0006    rjmp TIM0_OVF_ISR    ; Timer0 Overflow
0x0007    rjmp USART0_RXC_ISR  ; USART0 RX Complete
. . .
0x0014    rjmp PCINT2_ISR      ; PCINT2
```

W dotychczasowych programach nie używano przerwań. Kompilator umieszczał kod programu (pętli głównej i podprogramów) począwszy od zerowego adresu pamięci. Aby kompilator umieścił kod programu (pętli głównej i podprogramów) za wektorami przerwań, należy użyć dyrektyw .cseg i .org. Dyrektywa .cseg informuje program, że znajdujący się za nią kod powinien zostać umieszczony w pamięci kodu (w odróżnieniu od dyrektywy .dseg która nakazuje kompilatorowi umieszczenie kodu w pamięci danych). Dyrektywa .org informuje kompilator od jakiego adresu powinien umieszczać kod znajdujący się po dyrektywie.

Poniżej pokazano przykład programu z dwoma przerwaniami od resetu i od timera. Ponieważ używane są tylko dwa przerwania (od resetu i od timera) nie ma konieczności rezerwowania miejsca dla wszystkich wektorów przerwań. Co za tym idzie kod programu (procedura obsługi przerwania oraz pętla główna) może znaleźć się zaraz za wektorem przerwania od timera. Definicje adresów wektorów przerwań (np. OVF0addr) zostały zdefiniowane w pliku „tn2313Adef.inc” (patrz projekt\dependencies).

```
.cseg                ; segment pamięci kodu programu

.org 0               rjmp _main          ; skok do programu głównego
.org OVF0addr rjmp _timer_isr ; skok do obsługi przerwania timera

_timer_isr:          ; procedura obsługi przerwania timera
    inc R0 ; jakiś kod
    reti      ; powrót z procedury obsługi przerwania (reti zamiast ret)

_main:

main_loop:           ; pętla główna
    inc R16
    rjmp main
```

Ćwiczenie 45. Wstawić na początek programu z poprzedniego ćwiczenia poniższy kod. Upewnić się, że po resecie nastąpi skok do programu głównego (w razie konieczności zmodyfikować etykiety i uruchomić program na sprzęcie).

```
.cseg                ; segment pamięci kodu programu

.org 0               rjmp _main          ; skok po resecie (do programu głównego)
.org OVF0addr rjmp _timer_isr ; skok do obsługi przerwania timera

_timer_isr:          ; procedura obsługi przerwania timera
    inc R0 ; jakiś kod
    reti      ; powrót z procedury obsługi przerwania (reti zamiast ret)
```

Ćwiczenie 46. Wstawić przed pętlą główną inicjalizację timera 1 oraz globalne odblokowanie przerwań (jedna instrukcja). Timer należy ustawić w tryb CTC z preskalerem 256. Następnie należy ustawić stałą przeładowania Timera tak aby zgłaszał przerwanie co ok. 25600 cykli zegara. Następnie należy odblokować odpowiednie przerwanie Timera. Test przeprowadzić na symulatorze. Sprawdzić czy mikrokontroler wchodzi do przerywania co ok. 25600 cykli zegara.

Ćwiczenie 47. Przenieść inkrementację licznika PulseEdgeCtr oraz konwersję licznika na cyfry wyświetlacza z pętli głównej do procedury obsługi przerwania Timera (pamiętać o ochronie rejestrów). Wydłużyć okres Timera do 1s. Sprawdzić działanie programu na zestawie uruchomieniowym.

Ćwiczenie 48. Zmodyfikować program tak aby inkrementacja licznika PulseEdgeCtr dokonywała się w odpowiedzi na zmianą stanu linii PB0 mikrokontrolera (na linię tą podawany jest sygnał z generatora częstotliwości). Dodać wektor przerwania, procedurę obsługi przerwania oraz inicjalizację przerwań zewnętrznych. Sprawdzić działanie programu na zestawie uruchomieniowym dla wszystkich częstotliwości

generatora zaczynając od 1 Hz. Zastanowić się dlaczego program wiesza się dla wysokich częstotliwości. Co jeszcze oprócz rejestrów Rx powinno być chronione w procedurze obsługi przerwania ? Poprawić i sprawdzić program (pamiętać o obu procedurach obsługi przerwania).

Ćwiczenie 49. Zmodyfikować program tak aby realizował funkcjonalność miernika częstotliwości. (Należy min. dodać zerowanie licznika w odpowiednie miejsce)

Appendix 1. Zestaw uruchomieniowy

Budowa

Zestaw uruchomieniowy składa się z:

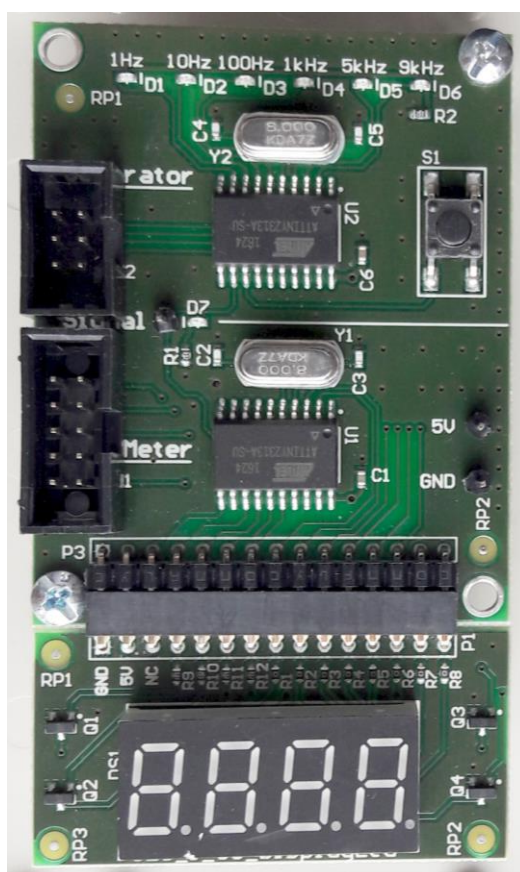
- generatora częstotliwości,
- miernika częstotliwości,
- wyświetlacza.

Sygnal prostokątny z generatora podawany jest na wejście miernika (pin 0 portu B mikrokontrolera). Częstotliwość sygnału można ustawiać za pomocą przycisku. Aktualna wartość częstotliwości prezentowana jest za pomocą diod świecących.

Test

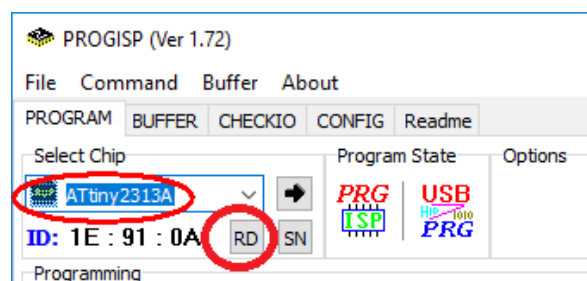
Test poprawnego działania zestawu uruchomieniowego oraz programatora polega na wgraniu programu miernika (strona_przedmiotu\załączniki\AVR\Meter.hex) oraz sprawdzenie zmierzonej częstotliwości dla poszczególnych częstotliwości które mogą być wygenerowane przez generator. W przypadku częstotliwości 9kHz wartość zmierzona może się nieznacznie różnić od wartości zadanej.

Instrukcja wgrywania programu do zestawu uruchomieniowego znajduje się w Appendixie 2.

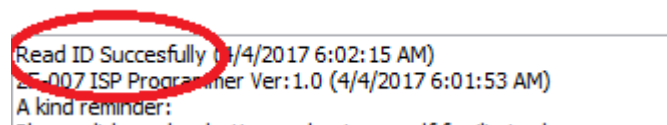

Appendix 2. Wgrywanie programu mikrokontrolera

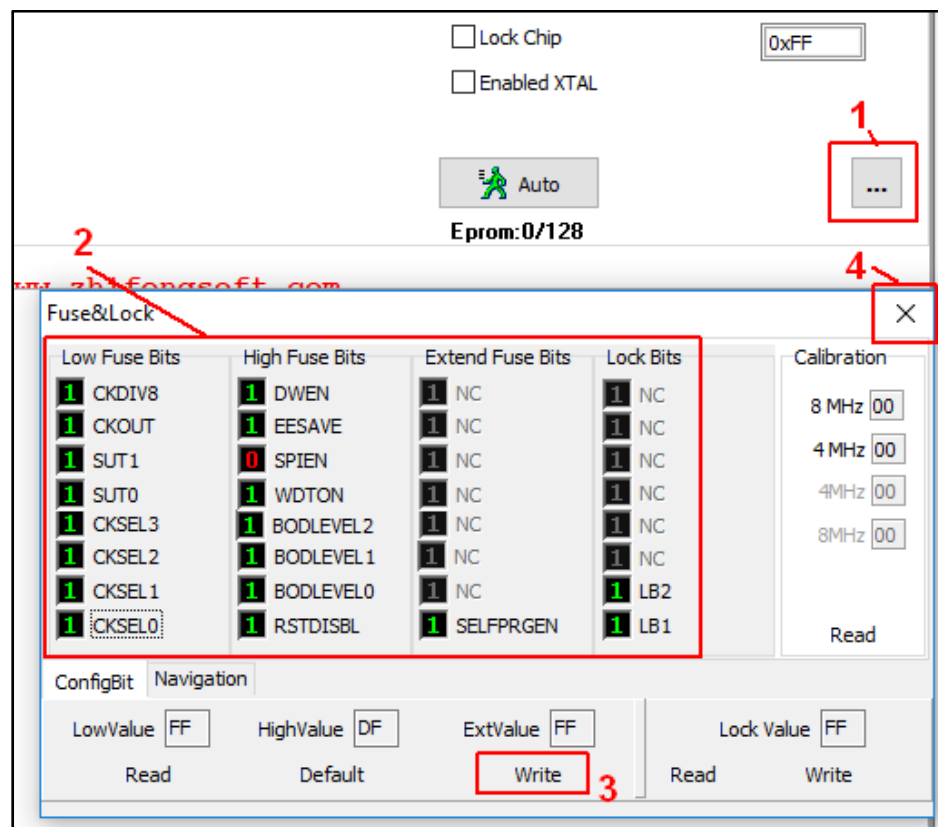
1. W razie konieczności ściągnąć oprogramowanie programatora (strona_przedmiotu\załączniki\AVR\programator.zip). Windows 10 nie powinien wymagać instalacji dodatkowych driverów. Windows 7 może wymagać instalacji dodatkowych driverów (powinny być w katalogu “windows7_driver” ściągniętym razem z oprogramowaniem programatora)
2. Podłączyć programator do zestawu uruchomieniowego oraz do komputera.
3. Uruchomić oprogramowanie programatora (progisp.exe), wybrać model mikrokontrolera, a następnie nacisnąć RD

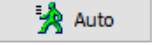
W przypadku poprawnego połączenia się z mikrokontrolerem w oknie statusu powinna pojawić się odpowiednia informacja

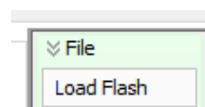
4. Ustawić bity konfiguracyjne w sposób pokazany poniżej. Wszystkie bity powinny oprócz bitu SPIEN powinny być ustawione na “1”. UWAGA: Inne ustawienie bitów konfiguracyjnych może uniemożliwić programowanie mikrokontrolera.

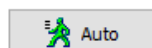
5. Ustawić operacje do wykonania podczas programowania jak poniżej

☐ Changed Down	☐ Data Reload
☐ Verify Signature	☒ Verify FLASH
☒ Chip Erase	☐ Verify EEPROM
☐ Prewritten Fuse	☐ Program Fuse
☐ Blank Check	☐ Lock Chip
☒ Program FLASH	☐ Enabled XTAL
☐ Program EEPROM	
 Erase	 Auto
Flash:0/2048	Eprom:0/128

6. Wgrać do bufora zawartość pliku *.hex znajdującego się w katalogu projektu.

7. Zaprogramować pamięć programu mikrokontrolera zawartością bufora.

UWAGA: Ustawienie bitów konfiguracyjnych należy przeprowadzić tylko raz, na początku pracy z zestawem uruchomieniowym.